

Conf.univ.dr.abil. Ciprian Mihali

Anul I Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai

Să începem cu câteva întrebări

- 1. Există o stare de natură?
- 2. Dacă da, a fost ea una sălbatică sau una pură?
- B. Dacă nu, ce a fost "la început"?
- 4. Ce înseamnă pentru voi o viață reușită?
- 5. Dar o viață nereușită?
- 6. De ce anume vă considerați dependenți?
- 7. Ce anume vă face să vă simțiți vulnerabili?
- 8. Ce calități sociale are o bandă de hoți?
- 9. Ce lipsește unei bande de hoți să fie o "societate"?
- 10. Poate o societate să fie bolnavă?
- 11. Noi îmbolnăvim societatea? Sau ea pe noi?

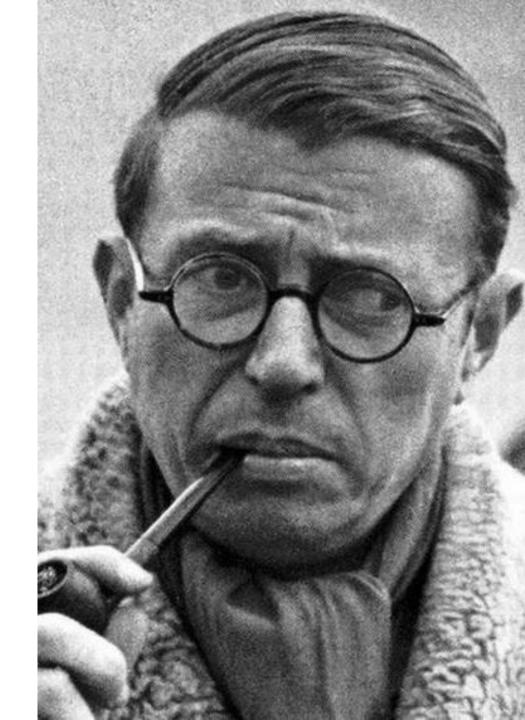
Să continuăm cu câteva citate

- 1. "Pentru lucrurile cele mai profunde și mai importante, suntem iremediabil singuri. Suntem singurătate" (R. M. Rilke)
- "Ceilalți sunt aceia de care cel mai adesea nu te distingi pe tine însuți, aceia printre care la rândul tău ești" (M. Heidegger)
- 3. "Dorința de Celălalt socialitatea se naște întro ființă căreia nu-i lipsește nimic sau, mai exact, se naște dincolo de tot ceea ce îi poate lipsi ori satisface" (E. Levinas)
- 4. "Într-o societate în care individul nu este recunoscut, ceea ce contează înainte de toate sunt tribul și clanul" (Tahar Ben Jelloun)
- 5. "L'enfer, c'est les autres" (Jean-Paul Sartre)

Jean-Paul Sartre

Tous ces regards qui me mangent... Ha, vous n'êtes que deux? Je vous croyais beaucoup plus nombreuses. Alors, c'est ça l'enfer. Je n'aurais jamais cru... Vous vous rappelez: le soufre, le bûcher, le gril... Ah! Quelle plaisanterie. Pas besoin de gril: l'enfer, c'est les autres

Toate privirile astea care rod... Cum! sunteți numai două? Vă credeam mult mai numeroase. Va să zică ăsta e infernul. N-aș fi crezut niciodată... Vă aduceți aminte: pucioasa, rugul, smoala... Ah, ce mai glumă. Nu-i nevoie de flăcări și de smoală, infernul sunt Ceilalți.

Viață reușită, viață nereușită

- Instituțiile statului de drept de azi sunt perfect compatibile cu atingeri majore aduse condițiilor elementare ale unei vieți omenești demne sau unei vieți omenești acceptabile
- Condiții degradate și degradante pentru indivizi care azi par compatibile cu regimurile politice democratice
- Dezvoltarea de "capacități" condițiile care le permit oamenilor să dezvolte "moduri de funcționare umane" care le permit să ducă o viață decentă și să aibă acces la starea de bine (Amartya Sen)
- Afirmarea imanenței politicii în social ca un spațiu conflictual
- Ce înseamnă o viață umană degradată? Ce înseamnă o viață umană reușită?
- Judecată nuanțată despre viață, cu "reușite" în anumite sectoare, iar în altele cu eșecuri

Franck Fischbach

"Viața este în general trăită și gândită de majoritatea indivizilor dacă nu ca absolut nereușită sau ratată, cel puțin ca neîmplinită, incompletă sau nesatisfăcătoare, iar o viață trăită, reprezentată și revendicată ca reușită este mai degrabă excepția și nu regula"

"Ce sens are să creezi un model de viață reușită dacă majoritatea oamenilor sunt convinși că o asemenea viață nu este și nici nu poate fi viața lor, că există obstacole reale (de ordin istoric, psihologic sau social) care fac ca o viață reușită să fie în mare măsură o viață visată sau sperată, fără prea multă legătură cu viața reală?"

Franck Fischbach, Manifeste pour une philosophie sociale, p. 12-13

Moral și social

- Pare prioritar să examinăm de ce un individ mai degrabă consideră că viața sa este parțial sau total un eșec decât să caute să afle criteriile unei vieți reușite
- Întrebarea "Ce este o viață reușită?" ține de o interogație de ordin moral în funcție de scopul urmărit, care este de obicei fericirea
  - Interogație centrată pe individ o întrebare de tip existențial, care nu-l angajează decât pe individ
- Întrebarea "Ce este o viață mutilată sau alienată?" aparține filosofiei sociale iar răspunsul depinde de condiții istorice, sociale, colective condiții exterioare, constrângătoare pentru o viață trăită ca limitată sau neputincioasă
  - Filosofia socială pornește de la experiența indivizilor confruntați cu condiții care le diminuează sau le sporesc șansele de a duce o viață împlinită
- Filosofia socială = în spațiul dintre filosofia morală orientată către determinarea criteriilor normative ale vieții bune sau reușite și filosofia politică orientată către determinarea principiilor universale de dreptate

Natural și social

- Omul este și ființă naturală, înzestrată cu forțe naturale și vitale, ființă activă
- Faptul prim al dependenței suntem în primul rând ființe de raport
- Raționalitatea socială = modalitate de afirmare a puterii de a acționa a fiecăruia pentru a se înțelege ca ființă socială
- A gândi socialul în continuitate cu naturalul și politica însăși în continuitate cu socialul și naturalul
- Socialul intervine la un anumit nivel de complexificare a naturalului și nu prin ruptură cu ordinea naturală
- Tot așa: politica e de gândit în continuitate cu socialul
- Cum devine viața naturală una socială? Cum devine viața socială una politică?

Ce este socialul?

- Filosofia politică pe ce principii se construiește o ordine politică și instituțională stabilă și legitimă?
- Odată cu secularizarea și modernizarea, grija vieții bune (și a salvării sufletului) a fost lăsată în grija eticii și a Bisericii = un soi de repartiție:
  - Biserica şi autoritatea spirituală = întrebarea despre viața bună şi reuşită;
  - Statul = pentru stabilizarea și legitimarea instituțiilor vieții colective
- Nașterea socialului ca sferă autonomă, trei evenimente:
  - 1) nașterea economiei de piață și dezvoltarea industriei capitaliste
  - 2) formarea marilor state-națiune moderne și nevoia de a le controla populațiile pentru producție și război
  - 3) nașterea "chestiunii sociale", pauperismul de masă, marginali, dar și muncitori din industrie
- Socialul = relații umane care nu se reduc la sau nu se dizolvă în drept, lege, legitimitate, suveranitate etc
- Socialul = se constituie ca realitate și conceptualitate când apare populația în raport cu teritoriul său
- Ce fel de cunoașteri sunt indispensabile pentru a înțelege ce se petrece într-o populație? (statistica, economia politică, sociologia, medicina socială, criminologia, antropometria)
- Populația, masa = nu este nici agregat prepolitic, nici legislație instituită a unui popor

Individul social

- Două imagini diferite:
  - <u>în filosofia politică</u>, individul independent și autonom, agent rațional și liber, conștient de interesul său propriu, capabil săși ofere scopuri și să găsească metodele pentru a le realiza
  - <u>în filosofia socială</u>: individul constituit relațional, înțeles ca ființă naturală = ființă de nevoi, ființă afectată, ființă de sentimente, experiența propriei sale dependențe esențiale față de alții, o ființă care se raportează la alții în modul nevoii
- Omul FS este o ființă vulnerabilă și capabilă de suferințe,
  mai ales de suferințe care-i pot veni dinspre societate
- Dependența de condițiile naturale și sociale = precaritatea existenței umane = nu este doar slăbiciune esențială, ci și putere a omului de a-și înfrunta limitele
- Între indivizi și puterea lor specifică, pe de o parte, și instituțiile politice, pe de altă parte = societatea ca realitate primă

Cum evoluează socialul?

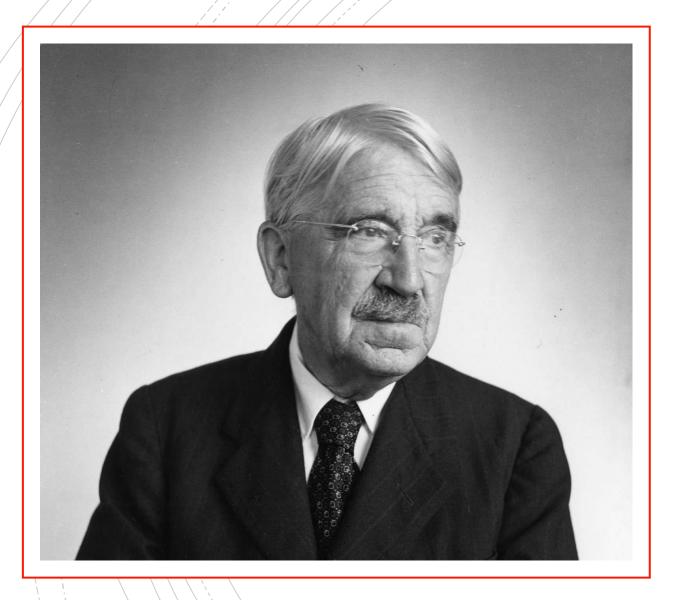
- Erori de interpretare:
  - socialul ca opus individualului
  - comunul ca opus socialului
- Tendințe regresive: privatizarea socialului, garduri, bariere, panouri; politici identitare; politici religioase = obstacole pentru formarea socialului
- Logica identitară este o logică a rupturii, a separării și a juxtapunerii proces care dezobișnuiește oamenii de la a coopera
- Oamenii nu mai evoluează decât în locuri și medii în care sunt siguri că nu întâlnesc decât diferențe infime care nu se simt => scopul: evitarea a tot ceea ce poate provoca diferențe prea mari
- Ar fi "social", purtător de sens al socialului, ceea ce permite, autorizează sau urmărește o intensificare a vieții sociale, adică o dezvoltare a puterilor cooperării
- Antisociale = dispozitive care limitează, întrerup, interzic participarea indivizilor și grupurilor la o viață socială bogată și intensă
- => sensul socialului și al democrației sunt intim legate

Axel Honneth

Poate fi societatea bolnavă?

- se poate vorbi de un transfer dintre psihologie înspre societate şi politică
- cum pot cădea bolnave sistemele sociale?
- riscuri: a) deprecierea unor alte comunități, considerate "bolnave", "degenerate", deci dușmane; b) cine e cu adevărat bolnav: indivizii izolați? Toata colectivitatea?
- disfuncțiune a proceselor de integrare a subiectului în societate + relație între individ și mediul social
- maladiile psihice individuale nu conduc neapărat la perturbarea integrării sociale; și mai ales invers: "bolile" societății nu conduc la îmbolnăvirea simultană a unei majorități de membri individuali
- relația între diagnosticele medicale ale bolilor individuale și analiza "bolilor" sociale e problematică
- disfuncțiune <u>la limita</u> dintre individuare și integrare socială: diverse tendințe în societate – consumerism, izolare socială, pierderea orientării
- pot exista mai multe boli ale societății eșecul funcțiilor șau instituțiilor sociale
- valorile și normele socializării pot fi în profundă inadecvare;
  cu instituțiile; cu modelele producției materiale; cu relațiile de recunoastere socială

John Dewey

- Orice educație dată de un grup, într-un grup, tinde să-i socializeze membrii
- Nu putem inventa ceva precum o "societate ideală" (idealul social nu poate reproduce trăsăturile reale)
- A extrage trăsături care există și a le utiliza pentru a critica trăsăturile indezirabile
- În orice grup social există interes împărtășit și anumite interacțiuni inclusiv între hoți
- Nu există un număr indefinit de interese comune nu există o liberate absolută de acțiune între membrii unui grup
- O bandă: izolare și caracter excluziv comportament întâlnit și în alte grupuri, națiuni: izolarea instaurează rigiditatea și instituționalizarea formală a vieții
- În istorie, progresul a coincis cu apropierea între popoare

John Dewey

- "o societate indezirabilă este aceea care, interior și exterior, ridică bariere împotriva liberei relații și comunicări a experienței"
- o societate dezirabilă este o societate "mai socială", care multiplică punctele de contact dintre indivizi
- "societate" sens normativ și sens descriptiv, *de jure* și *de facto* primul fiind mai mereu dominant în filosofie socială
- Sens normativ: condițiile care fac din viața socială locul unei împliniri și al unei realizări a indivizilor grație tocmai diversității lor
- Fiecare asociere e cumva socială, chiar și cea de răufăcători care au unele calități (onoare, sentiment de fraternitate, loialitate față de coduri etc.)
- O bandă de hoți: ce sens al socialului? interese, interacțiuni, cooperare dar prea puțină cooperare cu alte grupuri acțiune prin izolare
- Bandele de hoți și mafioți proliferează și prosperă când viața socială din jur e de slabă intensitate, iar grupurile sociale sunt izolate, cu conexiuni slabe între ele
- Împotriva lor: dezvoltarea de dispozitive democratice, lărgirea câmpului de activități împărtășite

Filosofia socială ca proiect filosofic -1-

1. Societatea împotriva statului

- autonomie relativă a vieții sociale în raport cu statul raționalitate proprie
- existența unei constrângeri sociale prime, anterioare celei politice

2. Practica teoretică

- filosofia înscrisă într-un context social
- o practică printre alte practici sociale, căutând să producă efecte – transformare socială sau reformă?
- utilitatea pedagogică a filosofiei sociale
- Care sunt locul si funcția noastră în societate?

3. Diagnosticarea a ceea ce nu funcționează

 a-ți gândi timpul (Kant, Hegel) și fenomenele sociale patologice

Filosofia socială ca proiect filosofic -2-

4. Evaluarea și critica realității existente

- analiza dezvoltărilor ratate (A. Honneth)
- autorealizarea ființei umane
- raționalitatea ordinii sociale, costuri-pierderi
- societățile prezintă grade diferite de raționalitate practică, dar si de iraționalitate

5. Identificarea destinatarilor

- cine primește și transmite mai departe mesajele filosofiei sociale?
- cum vorbim despre vulnerabilitate, discriminare etc.?
- ce înseamnă să fii purtător de cuvânt? În numele cui vorbește filosofia socială? – (<u>in</u>)vizibilitate socială
- cum să fii vocea celor fără de voce? Lupta pentru recunoaștere, empowerment

Apud Franck Fischbach